

2.2 Dalyvio reikšmė, rūšys ir gramatiniai požymiai

Prisiminkite, kas yra dalyvis.

Dalyvis yra neasmenuojamoji veiksmažodžio forma, reiškianti iš veiksmo kylančią asmens ar daikto ypatybę. Dalyviu nurodome, kokią ypatybę įgauna kas nors, atliekantis tą veiksmą (*mergaitė dainuoja – dainuojanti mergaitė*).

Dalyvio gramatiniai požymiai

Veiksmažodžio ypatybės:

- turi veiksmažodžio šaknį ir kamieną;
- turi laikus;
- gali turėti sangražinę formą.

Būdvardžio ypatybės:

- kaitomas linksniais;
- kaitomas giminėmis;
- kaitomas skaičiais;
- gali turėti įvardžiutinę formą.

Dalyvių rūšys

Veikiamieji dalyviai

Reiškia daikto ypatybę, kylančią iš jo paties veiksmo (pvz., *rašęs mokyns, plaukianti gulbė*).

Turi 4 laikus:

- esamasis laikas (*einąs, einanti*);
- būtasis kartinis laikas (*dirbęs, dirbusi*);
- būtasis dažninis laikas (*matydavęs, matydavusi*);
- būsimasis laikas (*būsiąs, būsianti*).

Neveikiamieji dalyviai

Reiškia daikto ypatybę, kylančią iš kito veikėjo veiksmo.

Turi 3 laikus:

- esamojo laiko dalyviai daromi iš to paties laiko veiksmažodžio kamieno, pridodant *-mas, -ma* (*esamas, matoma*);
- būtasis laikas yra tik vienas, padaromas iš bendraties kamieno, pridodant *-tas, -ta* (*būtas, matyta*);
- būsimasis laikas (*būsimas*).

2.2 Dalyvio reikšmė, rūšys ir gramatiniai požymiai

2. Surašykite į lentelę veikiamuosius ir neveikiamuosius dalyvius.

Auginama, matoma, auganti, laikęs, siūstas, valgomas, iškasta, valganti, linguojamas, laistantis, nešamas, skaitas, viręs, valgomas, laistoma, parašyta, matantis, sujungtas, laikoma, krausiąs, kasantis, slankiojamas, vežama, kerpas, rašanti, nešantys, geltonuojanti, klojamos, žydinčios, siuvamos, valganti, lingavęs, skaitoma, vežantis, išvirta, statomas, slenkanti, apkirpta, jungiantis, kraunama.

Veikiamieji dalyviai	Neveikiamieji dalyviai

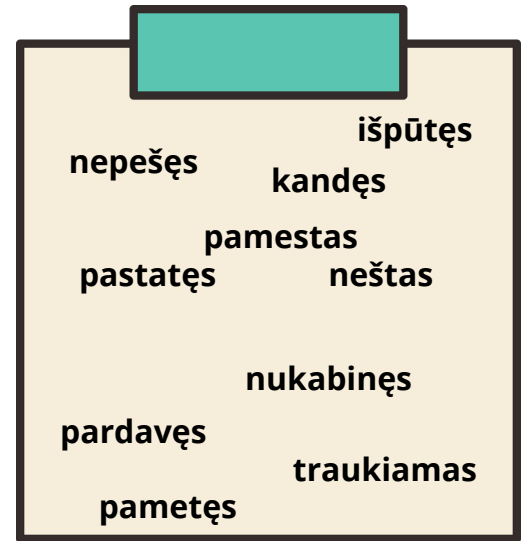
3. Iš antros užduoties pasirinkite po 5 veikiamuosius ir neveikiamuosius dalyvius. Parašykite su jais po sakinį.

2.2 Dalyvio reikšmė, rūšys ir gramatiniai požymiai

4. Įrašykite trūkstantus žodžius ir baikite frazeologizmus.

1. Nosį _____.
2. It museį _____.
3. Ausis _____, akis _____.
4. Kaip į uodegą _____.
5. Kaip dienas _____.
6. Už ausų _____.
7. Velnio _____ ir _____.
8. Lekia lyg galvą _____.
9. Išėjo nieko _____.

5. Perskaitykite lietuvių liaudies pasakos „Žvejys ir auksinė žuvelė“ ištrauką, raskite dalyvius ir juos gramatiškai išnagrinėkite. Remkitės dalyvio gramatinio nagrinėjimo planu.

Seniai seniai ant jūros kranto gyveno žvejys su žmona. Turėjo juodu apgriuvusią lūšnelę, tinklą ir suskilusią geldą, štai ir visas turtas. Senelis gaudė žuvis, senelė jas kepė ir taip abu gyveno. Nei nepajuto, kaip senatvės sulaukė.

Vieną kartą užmetęs senelis tinklus ir pagavo nepaprastą – auksinę žuvelę, kuri staiga prabilo žmogaus balsu:

– Paleisk mane, senuk. Aš tau atsilyginsiu.

– Gerai, – sutiko senukas, labai nustebęs, kad žuvelė moka kalbėti, – galiu paleisti. Ir įmetė žuvelę jūron.

Parėjo namo ir pasakoja senutei, kas atsitiko. Supykusi senutė, pradėjo barti vyrą.

– Oi, tu neišmanėli. Kodėl nepaprašei, kad žuvelė ką nors duotų? Štai gelda suskilus, reikėjo naujos paprašyti.

Nesinorėjo senukui eiti pas žuvelę prašinėti geldos, bet ką gi darysi. Nuėjęs ir pašaukė žuvelę, o kai ši pasirodė, persakė žmonos norą.

– Gerai, – atsakė žuvelė. – Eik namo, viską parėjęs rasi.

Parėjo senukas namo, žiūri – nauja gelda. Bet senutei jos jau neužtenka. Varo senuką, kad paprašytų naujos trobos. Nuėjo senukas prie jūros, pašaukė žuvelę, o kai ši pasirodė, persakė žmonos norą.

– Tegul bus, kaip ji nori, – sutiko žuvelė. – Keliauk namo, rasi naują trobą.

Lietuvių liaudies pasaka

